

Jaarverslag 2024

Stichting Marke Gorsselse Heide

Onze missie is de Gorsselse Heide in oude glorie herstellen en in stand houden door en voor de Gorsselse samenleving en de betrokkenheid bij de natuurwaarden van de Gorsselse Heide verder vergroten. Daarbij willen we de historische Marke gedachte weer invulling geven.

Voor meer informatie over de Gorsselse Heide of de Stichting Marke Gorsselse Heide kunt u contact opnemen met:

Stichting Marke Gorsselse Heide

Jacques Duivenvoorden
Rentmeester Gorsselse Heide

Domineesteeg 2
7213 LP Gorssel

Info@markegorsselseheide.nl

U bent van harte welkom op de Gorsselse Heide.

Inhoudsopgave

1. 2024 in het kort	4
2. Visie	4
3. Organisatie	5
4. Overzicht Activiteiten	5
5. Monitoring	9
6. Uitvoering Natuurherstelplan	12
7. Communicatie	13
8. Overig	13
9. Financiën	14
Samenvatting Jubileumlezingen	15

1. 2024 in het kort

De neerslag in 2024 was 842 mm, dat was 13% boven het langjarig gemiddelde. De spreiding over deze 15 jaren ligt nu tussen 938 mm in 2023 en 552 mm in 2018. Door het jaar heen kan 2024 als groeizaam benoemd worden met een zeer regelmatige neerslag.

De Gorsselse Heide is in feite een eeuwenoud cultuurlandschap met bijzondere natuur. Zonder een actief beheer verandert heide langzaam in bos en verdwijnen de typische heidesoorten. Dit beheer gebeurt door begrazen, maaien en handmatig beheer. Net als in voorgaande jaren is in 2024 het beheer met koeien voortgezet. Als gevolg van het groeizame weer bleef er te veel houtopschot over aan het einde van het graasseizoen.

In 2020 zijn we gestart met een experiment om het grijs kronkelsteeltje op alle geplagde delen terug te dringen. Deze mossoort vormde een dusdanig dichte zode en breidde zich zo snel uit, dat het kon leiden tot achteruitgang van soortenrijke heidevegetatie. Als experiment is, op een aantal plekken waar deze mossoort uitbundig voorkomt, bekalkt. Zichtbaar is dat het grijs kronkelsteeltje een halt toe geroepen is en niet meer verder groeit. Dit jaar is onderzoek uit gevoerd naar de chemische waarden in de in 2018 bekalkte delen. De metingen van de bodemsamenstelling geven nu waarden aan die liggen binnen de gewenste referentiewaarden. Het rapport meldt dat meetlocatie 4 nog niet voldoet aan deze waarde. Dit is logischerwijs het gevolg van het feit dat deze locatie twee jaar later bekalkt is.

Het bestuur onderzoekt hoe de natuur van de Gorsselse Heide robuuster kan worden. Daarbij wordt met name gekeken naar het creëren van natuurlijke verbindingen met in de omgeving liggende natuurgebieden. Deze verbindingen zijn noodzakelijk voor een stabiele en meer bestendige ontwikkeling van specifieke natte heide flora- en faunasoorten. Voorbereidingen zijn getroffen om het gebied met 12 ha. uit te breiden, door aankoop van een nabijgelegen heidebosgebied. Daartoe is een crowdfundingactie gehouden. Met nog een sterke aanvulling door particuliere gevers is aankoop werkelijkheid geworden.

Ook dit jaar hebben weer veel markegenoten zich ingespannen voor de heide en voor het verspreiden van de kennis daarover. De resultaten zijn in grote mate de verdienste van al deze actieve en betrokken enthousiastelingen en de veerkracht van de natuur.

2. Visie

De visie van de Stichting is ongewijzigd: het herstellen van het gebied conform het Natuurherstelplan en het in stand houden en verbeteren door en voor de lokale gemeenschap. De Stichting heeft ± 110 ha. in erfpacht van de Stichting IJssellandschap en ±18 ha in eigendom. Daarnaast omhelst het gebied nog ±5 ha. van particulieren. De stichting is als zodanig verantwoordelijk voor ontwikkeling en beheer van het gebied.

Laat de GORSSELSSE HEIDE verder groeien en bloeien
Met de aankoop van 12 hectare

Doe mee met onze crowdfunding actie

3. Organisatie

De samenstelling van het bestuur is in 2024 als onderstaand:

Andrea van Schie	voorzitter
Willem Rienks	penningmeester
Peter van der Steege	secretaris
Gerrit Brummelman	projecten
Harmke Schrijver	uittredend
Stef van der Zee	intredend

Jacques Duivenvoorden	rentmeester
Marleen Raats	publiciteit

Het bestuur heeft één keer per maand vergaderd. De meeste vergaderingen vinden plaats te Harfsen.

De projectorganisatie heeft onder leiding van de rentmeester goed en efficiënt gefunctioneerd. De "specialisten" groep heeft een belangrijke bijdrage geleverd in het meedenken over het beheer en is drie keer bij elkaar geweest, al dan niet compleet. De Natuurwerkgroep heeft tot maart werkzaamheden kunnen uitvoeren. Samen met een aantal boeren en loonwerkers uit de omgeving is het maaien en begrazen uitgevoerd. Ook de IVN-MGH gebiedsgidsen hebben weer veel mensen rondgeleid en kennis betreffende de natuur en de geschiedenis overgedragen.

4. Overzicht activiteiten

Beheer

4.1 Natuurwerkgroep Gorssel

De Natuurwerkgroep Gorssel voert het reguliere handmatige beheer uit en is tot 15 maart (i.v.m. broedseizoen) actief geweest. Na 1 september was het werk vooral gericht op het verwijderen van berkenopslag en het knippen van de dennetjes in de gebieden tussen het Gorssels meertje en de blusvijver. Naast dit reguliere programma

van de Natuurwerkgroep is op een beperkt aantal doordeweekse

dagen met machines (kettingzaag en bosmaaier) gewerkt. De Natuurwerkgroep werkt met name op die plekken die niet met koeien of met maaien beheerd kunnen worden. 13 april vierde de werkgroep haar 20-jarig bestaan. Bij die gelegenheid zijn jassen met het Marke logo uitgedeeld. Het bestuur en de natuur is blij met de enorme en enthousiaste inzet van deze vrijwilligers.

4.2 Beheer door begrazing

De begrazing door koeien is ook in 2024 gecontinueerd. De heide wordt gedurende het zomerseizoen begraasd. Deze methode valt onder de categorie seizoenbegrazing. Vanaf 1 juni begraasden de koeien de heide gedurende 148 dagen. Vanwege wisselende bezetting kan worden berekend dat er 1463 graasdagen waren.

Omgerekend zijn dit 32 graasdagen per hectare. Gedefinieerd als drukbegrazing: 0,43 koe per ha. Juist dit jaar was, in tegenstelling van de afgelopen jaren, een groeizaam jaar. Gezien het verloop van eerdere jaren moet geconcludeerd worden dat in 2024 te weinig koeien zijn ingezet. Nu liepen er gemiddeld 9.9 koeien per dag.

De koeien eten de opslag van dennen, berken en pijpenstrootje etc.. De ervaring is inmiddels dat de koeien de soorten die we willen behouden zoals gagel, dopheide en klokjesgentiaan etc. niet eten. De koeien zorgen tevens voor verjonging van struikheide;

ze vertrappen de houtige oude heidestruiken. Hierdoor wordt er weer ruimte en licht gecreëerd voor ontkieming van nieuwe heideplanten.

4.3 Beheer door Pandamaaier (klepelen)

De beoordeling van de Panda maai activiteiten van de afgelopen jaren is ronduit positief te noemen. Derhalve wordt deze methodiek nu jaarlijks ingepland. Kriskras door het hele gebied. Met een tweeledig doel. Ten eerste de gewenste verjonging te realiseren en ten tweede door een niet al te grote oppervlakte te maaien om ontsnappingsruimte te geven aan insecten, salamanders etc.

Deze methode blijkt een goede aanpak te zijn als dit gerelateerd wordt aan de eerste proeftrajecten vanaf 2018. Daar kan, na vijf groeiseizoenen, gesproken worden van $\pm 70\%$ dekking van struikheide.

4.4 Beheer door maaien

Op de heide, beheerkaart C/D-2,E-3,E-4, B-3, B-5, B6 Natuurdoel type N06-04 Vochtige Heide, is met de cyclomaaier gemaaid. De reden voor het jaarlijks maaien is het terugdringen van de massale aanwas van jonge berken en dennen. De verwachting is dat met deze methode de boompjes uiteindelijk uitgeput raken. Het gebied is te groot om dit met handmatig verwijderen te realiseren.

4.5 Schonen van de vennen.

In het Luteaven zijn een paar stoken geschoond van de aangroei. De Corduliagracht is ontdaan van 70% van de aangroei. Het ven bij de kogelvanger van 1902 is voor 90% geschoond. In het zgn. hoogveen ven is geen schooning uitgevoerd.

4.6 Samenwerking met boeren uit de omgeving

De samenwerking met een aantal boeren uit de omgeving is in 2024 gecontinueerd. Een boer schaart de koeien in. Een boer beheert het akkertje op de heide. Een derde en vierde boer voeren beheerwerkzaamheden uit op de gronden aan respectievelijk de Deventerdijk en de Gerrit Slagmanstraat. Zij maaien en voeren het maaisel af met als bestemming humusverrijking in de bouwgrond. Het bestuur koestert deze samenwerking en de goede verstandhouding.

4.7 Expertgroep

Het B-Ware rapport betreffende grondanalyse is besproken. Bekalken heeft zijn functie in het bestrijden van het grijs kronkelsteeltje goed vervuld. Gekeken zal worden of er op basis van die rapporten aanpassingen in het beheer noodzakelijk zijn. Tot op heden is de mening van de expertgroep dat de natuur zich goed ontwikkelt: de koeien bevorderen de diversiteit door her en der bemesting en door het eten van berken en dennen. De PQ 's (Permanent Quadrant) maken het verschil, als er niet begraaasd zou worden, goed zichtbaar. De in de afgelopen jaren gechopperde delen laten inmiddels een aanzienlijke herstel van heidegroei zien. Na het vijfde groeiseizoen mag voorzichtig geconcludeerd worden er sprake is van $\pm 70\%$ heidebezetting in de gechopperde delen. Met de expertgroep wordt gekeken en besproken of er nog eventuele aanpassingen in het beheer noodzakelijk zijn. Duidelijk werd dat monitoren en beheren zich op twee niveaus afspelen. Het is zaak de voortgang op detailniveau te volgen en daarnaast ook de werkzaamheden die moeten worden uitgevoerd om tot een goed beheer te komen.

De inbreng van de experts wordt zeer gewaardeerd door het bestuur.

4.8 Toezicht op de heide

In 2024 hebben enkele vrijwilligers van de Marke regelmatig hun toezichtrondjes gelopen. Het blijft jammer dat er altijd nog wandelaars zijn die een eigen clandestien paadje belangrijk vinden. Aanspreken is het devies en we hopen dat men zich aan de huisregels wil gaan houden. Loslopende honden blijven een aanhoudend probleem. Deze viervoeters verstoren het rustgebied voor de broedende vogels en rondlopende reptielen.

Ook in 2024 zijn door verschillende vrijwillige BOA 's 18 toezichtrondjes gelopen. Daarbij zijn ook bezoekers aangesproken. De BOA heeft dit jaar drie keer een proces-verbaal uitgeschreven: twee keer voor loslopende honden en 1 keer voor het niet wandelen op de paden.

Nu de vrijwilligers gele banden dragen bieden de gesprekken met bezoekers aanzienlijk meer mogelijkheden om tot een goede argumentatie te komen.

4.9 Contacten met de provincie

Met de provincie Gelderland zijn de bestaande overeenkomsten met betrekking tot beheer, openstelling, monitoring, toezicht en handhaving gecontinueerd. In deze beheerovereenkomst zijn de natuurdoelen uitgewerkt en terug te vinden onder het regime van het Gelders Natuurnetwerk. Er is overleg over de inrichting van de vijf ha. aan de Ree verdijk die in 2022 aangekocht zijn, aangrenzend aan de zuidpunt van de Gorsselse Heide. Er zijn gesprekken gaande voor een gedeeltelijke aanpassing van de natuurdoelen. Hier zal het gaan om een gedeelte van het bos om te vormen naar heide en struweelranden met bessendragende heesters. Ook staat het creëren van een corridor naar de heide in de plannen.

4.10 Deelname in Natuurcollectief VALA

In het jaar 2024 is de samenwerking met het Natuurcollectief gecontinueerd. De beheervergoeding is zoals gebruikelijk achteraf ontvangen. Met deze provinciale financiële ondersteuning én de inzet van veel vrijwilligers is het beheer uit te voeren. Jaarlijks wordt er verantwoording over de beheeractiviteiten afgelegd in een eigenstandig rapport.

Betrekken van inwoners bij de natuur van de Gorsselse Heide

4.11 Rondleidingen

In 2024 zijn 14 thematische wandelingen gehouden met in totaal 242 bezoekers. Ook is dit jaar 3 keer gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een wandeling onder leiding van een gids aan te vragen. Daarvan maakten 149 bezoekers gebruik. In totaal dus 391 begeleide bezoekers. Maandelijks wordt er een wandeling in het thema van Gidsen voor Gidsen gehouden. De gidsen wisselen op deze manier onderling hun kennis uit. De gidsen dragen veel bij aan het verspreiden van kennis en enthousiasme over de Gorsselse Heide. Het bestuur is blij met deze groep actieve natuurkenners. Naast deze jaarlijkse rondleidingen zijn in 2024 ook nog specifieke rondleidingen geweest voor het college van B&W, de afdeling buitengebied van het ministerie van EZ en een groep afgestudeerden van de Landbouw universiteit Wageningen (bodem en water). Ook de Marke Lochem heeft een werkbezoek aan de heide gebracht.

4.12 Presentaties

Op 14 februari bezochten 120 studenten van de Wageningen Universiteit met de studierichting landschap en bosbeheer de Gorsselse Heide. Na een presentatie over het burgerinitiatief en het waarom van betrokkenheid door enige vrijwilligers volgde een excursie met begeleiding van een zestal gebiedsgidsen.

4.13 Contacten met de scholen

De Marke wil jeugd graag betrekken bij de natuur. Dit gebeurt o.a. via contacten met scholen. Dit jaar hebben 80 leerlingen wateronderzoek gedaan. Dit gebeurde in groepjes en verspreid over drie dagen. Telkens waren daar 6 vrijwilligers voor de begeleiding bij betrokken.

4.14 Regionale routes

Het mountainbikepad wordt intensief gebruikt en heeft een hoge waardering bij de mountainbikers.

5. Monitoring flora- en faunaontwikkeling

In 2024 is de monitoringssystematiek tegen het licht gehouden en het monitoringschema opnieuw hebben vastgesteld. Doel van monitoring is de effecten van het beheer volgen, aantonen dat de maatregelen effect hebben en de ontwikkeling van de natuur (robuustheid) volgen.

5.1 Flora

Voor de Flora rapportage is gebruik gemaakt van waarnemingen.nl. De heide is frequenter bezocht door de waarnemers dan de jaren ervoor. Tussen 15 februari en 29 november zijn 853 waarnemersmomenten geweest in totaal hebben zij 1991 waarnemingen door gegeven. Enkele bijzonder waarnemingen: Gagel, moeraswolfsklauw, stekelbrem, kleine ronde zonnedaauw, klein warkruid, heidekartelblad, grote wederik, groot Heksenkruid, brede wespenorchis en uiteraard dopheide en struikheide.

5.2 Vlinders

IVN Zutphen heeft volgens officiële regels van de Vlinderstichting ook in 2024 tellingen uitgevoerd op route 2077 en 2078. 21 keer op route 2077 en 20 keer op route 2078. Op route 2077 konden we tussen 14 april en 20 mei niet terecht vanwege nattigheid en ondergelopen paden. Op route 2078 was dat tussen 20 maart en 29 mei. Hier was de "natte" heide

ontstellend nat en moeilijk begaanbaar. Toch zijn de routes vaker gelopen dan in 2023. Route 2077 toonde 21 soorten en route 2078 12 soorten. Het heideblauwtje heeft zich op route 2077 mooi kunnen handhaven. Verder was er in het hele land in de zomer een soort explosie van landkaartjes en dagpauwogen, zo ook op de heide. Zorgen zijn er om het groentje en de kleine vuurvinder. Die horen zeker thuis op de heide. Het groot dikkopje heeft zich aardig hersteld en de kleine ijsvogelvlinder is gelijk gebleven in aantal op de telroute. Wel is de soort op andere plekken op de heide gezien. Wat 2024 betreft was het op de heide geen slecht vlinderjaar. De maand augustus scoorde zelfs hoger op de grafiek dan alle jaren ervoor wat de aantallen betreft. Dit dankzij de landkaartjes en de dagpauwogen en het wat langer doorvliegen van de bruine zandoogjes.

5.3 Nachtvinders

De werkgroep "Nachtvinders Oost Nederland" heeft in 2024 geen tellingen kunnen houden.

5.4 Libellen

2024 was het zevende opeenvolgende jaar waarin libellen op de GH zijn geteld. De route volgt zes vennen, Luteaven, Effususpoeltje, Obliquaven, Corduliagracht en de twee Cyaneapoeltjes. Er is weer 15 keer geteld, van 1 mei tot en met 21 september. Daarbij werden 6887 libellen geteld, het grootste aantal tot nu toe!

Het afgelopen jaar was uitermate nat, vooral in winter en voorjaar, de paden stond deels maanden onder water. Dat zal voor sommige insectensoorten nadelig zijn geweest. De kolonie grijze Zandbij op het zandpad nabij de Cyaneapoeltjes, die

jaarlijks in het voorjaar honderden bijen liet zien, is dus verloren gegaan door ondergelopen nestgangen en verschimmelings.

De libellen hebben kennelijk geen last van de nattigheid gehad, integendeel! Vier van de vijf vennetjes hebben het hele jaar water gehad, het Cyaneapoeltje met regenwater (CP1) viel ook dit jaar weer droog. In totaal zijn in 2024 36 (bevestigde) soorten gezien. De top 5 van 2024 is 1) bruinrode heidelibel, 2) azuurwaterjuffer, 3) tengere pantserjuffer, 4) zwervende

pantserjuffer, 5) bloedrode heidelibel.

De tellingen bij het 13 Effususpoeltje zijn sterk van invloed geweest op het totaalaantal, met name door de wolken van honderden bruinrode heidelibellen en zwervende pantserjuffers die daar in

juni en juli werden gezien. De aard van dit poeltje, een ondiep heidevennetje, snel opwarmend, onbeschadwd, was met de omstandigheden van dit jaar kennelijk de ideale biotoop voor deze soorten. De sterke toename van bruinrode heidelibellen is conform de landelijke trend. Verder vielen (relatief) grote aantallen lantaarntjes, houtpantserjuffers, watersnuffels, grote keizerlibellen en vuurlibellen op. Vooral het grote aantal watersnuffels bij het Luteaven, was markant. In 2022 is een deel van de bodem van het Luteaven geschraapt vanwege de overvloedige rietgroei. De (mogelijke) effecten daarvan zijn een complexere watervegetatie, slibrijke bodem en open water, omstandigheden die de populatie van watersnuffel mogelijk heeft bevorderd. Aan de andere kant lijkt de zuidelijke glazenmaker definitief verdwenen van het Luteaven. De zuidelijke glazenmaker heb is van 2019 tot en met 2022 gezien, inclusief paringswielen, indicatief voor voortplanting. Mogelijk dat het schrapen van de bodem negatief heeft uitgedaakt voor deze soort door de afvoer van libellenlarven. Leuk was de waarneming van een venwitsnuitlibel bij het Luteaven, een door de jaren heen zeldzame verschijning.

5.5 Vleermuizen

Dit jaar is op 17 mei een extra inventarisatie uitgevoerd. IVN Brummen samen met IVN Zutphen hebben een wandeling met batdetector gemaakt. Er werden 5 soorten waargenomen te weten: rosse vleermuis(4), gewone dwergvleermuis(18), Watervleermuis(4), Laatvlieger(7) en ruige dwergvleermuis(1). De bewoning van de vleermuiskelder was zeer matig, er zijn slechts 3 franjestaarten geteld. Kenners zien de oorzaak gelegen in het zeer natte jaar.

5.6 Paddenstoelen

2024 zijn door de paddenstoelengroep van IVN Zutphen twee maal opnames gedaan. Op 23 en 29 september werden 36 waarnemingen gedaan. De groep bestond uit 6 personen. Op 6 november zijn door de Paddenstoelen werkgroep ZO Veluwe 152 waarnemingen gedaan. Deze paddenstoelenspecialisten werkgroep bestond uit 12 personen. Alle waarnemingen zijn geverifieerd, waaronder de zeer zeldzame(zzz) oranje oesterzwam (*phyllostopsis nidulans*). De werkgroep kan in de komende jaren mooie ontwikkelingen laten zien. Tijdens de rondgang met de expertgroep werden ook nog zeer bijzonder paddenstoelen waargenomen.

Oranje Oesterzwam

5.7 Vogels

Dit jaar zijn geen specifieke vogeltellingen uitgevoerd. Individuele waarnemers zijn wel actief en melden hun tellingen op Waarnemingen.nl. In 2024 zijn er 722 waarnemer momenten geweest met in totaal 1083 waarnemingen. Zoals te verwachten zijn vooral de bosranden en de schraallanden rijk aan vogels en vogelsoorten. De heide zelf is niet soortenrijk aan broedvogels, maar met kritische soorten als boomleeuwerik, roodborsttapuit, nachtzwaluw, geelgors en boompieper is het een waardevol gebied voor deze broedvogels.

De vier kensoorten tonen de hierna volgende frequentie. Deze zijn boomleeuwerik(79), roodborsttapuit(58), geelgors(2) en boompieper(60). Heel bijzonder was dit jaar de waarneming van de zwarte ooievaar.

6. Beheer na het Natuurherstelplan

Na de afronding van het Natuurherstelplan is dit het zevende groeiseizoen. Het doel was het herstellen van voor natte heide specifieke biotopen. Er is te zien dat dit herstel de goede kant uitgaat. Verspreid over de 100 ha. zijn meerdere successen waarneembaar. Over het totale gebied is een mooie ontwikkeling aan de gang. Gesteld kan worden dat de herstelactiviteiten en de daarop volgende beheeractiviteiten het gewenste effect lijken te sorteren. Er ontstaat een steeds meer uitgebalanceerd heidelandschap. Het voortdurend volgen van de ontwikkeling blijft noodzakelijk ook gezien de weersomstandigheden.

7. Communicatie

Op de website van de Stichting wordt algemene informatie verstrekt over de Gorsselse Heide zelf, over de Stichting Marke Gorsselse Heide, over de visie en de doelen, de organisatie e.d.

Er worden wandelingen georganiseerd, vaak met een thema. Denk aan dauwtrap, zintuigen, libellen, nachtvinders, vleermuizen, e.d. Deze wandelingen worden gemaakt onder leiding van gebiedsgidsen.

8. Overig

Achter 't Peerd

Voor de jaarlijkse marathon van Achter 't Peerd is gebruik gemaakt van een traject over de heide. Via Deventerdijk naar Reeverdijk.

Lustrum

In 2024 zijn ter viering van het 15-jarig bestaan vijf lezingen georganiseerd in de kerk van Gorssel. In deze lezingencyclus werd vanuit verschillende perspectieven gekeken naar de ontwikkeling van het ons omringende landschap. Aan het woord kwamen een waterbeheerder, een projectleider van gebiedsprocessen, iemand die bezig is met kringlooplandbouw, een landgoedeigenaar en een natuurfilosoof hoe zij kijken naar de ontwikkelingen in het ons omringende landschap en welke uitdagingen er wat hen betreft zijn als het gaat om ons landschap.

Voor een korte samenvatting zie de bijlage.

Op 16 september is het jubileumjaar afgesloten met een bijeenkomst in de Dethmers kazerne alwaar het Markebier werd gepresenteerd. Aanwezig waren Natuurwerkgroep, natuurgidsen, boeren en expertgroep. Het college B&W van Lochem heeft een donatie aangeboden ter investering in fietsnietjes bij de ingang aan de Reeverdijk.

De gebruikte foto's zijn aangeleverd door vrijwilligers van de Marke Gorsselse Heide.

Bijlage I

Verlies en winstrekening 2023 en 2022 (Bedragen in €)

	2.024	2.023
Giften	3.474	2.630
Rondleidingen	1.106	1.400
projecten	1.615	100
SNL	38.256	36.203
Rente	83	
Totaal ontvangsten	44.534	40.333
Bestuurskosten	3.923	1.847
PR - jubileum	2.197	
Beheerkosten	25.975	10.259
Overige kosten	2.633	877
Kleine investeringen	2.676	1.074
Gidsen	524	667
Afschrijvingen	4.432	4.432
Subtotaal uitgaven	42.360	19.165
Resultaat boek jaar	2.174	21.168
Crowd Fund	72.227	

Toelichting op V&W.

In de voorliggende jaren zijn sponsorgelden en giften ontvangen waarmee gereedschap is aangeschaft en het uitzichtplateau aangelegd. Het bestuur heeft besloten om op deze bezittingen te gaan afschrijven.

Op 31 december stond € 72.227 op de Crowdfunding rekening. Dit bedrag is buiten de exploitatie gehouden.

Bijlage II

Samenvatting van de jubileumlezingen

Theo Spek, hoogleraar landschap geschiedenis RUG

Onder het mom ‘je moet het verleden kennen en het heden begrijpen om de toekomst te kunnen zien, trapte deze landschapsbiograaf de lezingencyclus af.

Theo Spek nam ons mee in de ontstaansgeschiedenis van ons landschap van ijstijd tot nu en hoe het landschap vooral de laatste eeuwen is veranderd onder invloed van bevolkingsgroei en hoe in het bijzonder in de laatste decennia die invloed steeds ingrijpender is geworden. Theo heeft onderzoek gedaan naar de zandlandschappen van Oost-Nederland (en waarvan de Gorsselse Heide een onderdeel is). Met al zijn kennis van het gebied nam hij ons in zijn lezing uitgebreid mee naar allemaal bekende plekken. Hij liet ons in beelden en woorden zien wat we nu nog kunnen herkennen van hoe het vroeger gebruikt werd. Met het zien, het herkennen komt ook het waarderen en de wens om te behouden. Theo liet zien dat landschapontwikkeling van alle tijden is. Maar het was ook een pleidooi om vooral eerst goed te kijken, en landschappelijk erfgoed te waarderen en te behouden. Het was gloedvol betoog over het zorgvuldig omgaan met (de historie) ons landschap.

Antoinet Looman – Heemraad van Waterschap Rijn en IJssel. Zij verving dijkgraaf Hein Pieper, die helaas door ziekte moest afzeggen.

Waterschap Rijn en IJssel staat als waterbeheerder voor forse uitdagingen om ons te blijven voorzien van voldoende schoon water en met het watersysteem te anticiperen op periodes van langdurige droogte en hevige waterval. In de tweede lezing gaf Antoinet Looman ons een beeld van het watersysteem in onze omgeving als deel van een veel groter systeem. Voor het klimaat adaptief maken van dit systeem zoekt WRIJ naar een nieuwe balans tussen snel afvoeren en langer vasthouden. Dit heeft landschappelijke gevolgen, zo liet zij aan de hand van voorbeelden zien. Ook zoekt het waterschap naar andere manieren van watergebruik en waterzuivering. Het waterschap zal daarvoor veel meer dan in het verleden de samenwerking zoeken met andere partijen in het gebied voor het zoeken en vinden van oplossingen. De heemraad gaf als boodschap mee dat voldoende en schoon water niet meer zo vanzelfsprekend is als in het verleden en dat we rekening zullen moeten houden met de gevolgen van droge en natte perioden. De klimaatverandering vraagt ook individuele burgers en huishoudens bewuster en spaarzamer om te gaan met water.

Gerrit-Jan van Herwaarden en Zwier de Vegte – Agro innovatiecentrum De Marke in Hengelo (Gld)

De inwoners van Lochem hechten veel waarde aan de natuur en het landschap. Ze vinden het ook belangrijk dat de boeren kunnen blijven. De natuur staat onder druk en de boeren staan onder druk. Ecologische verbindingen zijn een belangrijke voorwaarde voor het robuuster maken van de natuur van de Gorsselse Heide.

De derde lezing was een combinatie van het verhaal van Gerrit-Jan Herwaarden over het Aanvalsplan Landschap en Zwier de Vegte over renderend boeren met duurzaam landgebruik. Over hun zoektocht om natuur en landbouw met elkaar te verbinden.

Gerrit-Jan van Herwaarden gaf een kijkje in de keuken van het “Aanvalsplan Landschap”. Het doel van dit plan is het realiseren van 10% groenblauwe dooradering door de aanleg en beheer van landschapselementen, die belangrijke ecologische verbindingen zijn tussen natuurgebieden en agrarisch cultuurlandschap. Cruciaal voor de biodiversiteit en het veerkrachtiger maken van de natuur. De biodiversiteit is in de laatste 50 jaar enorm afgenomen. Ongeveer 60% van de landschapselementen is de laatste eeuw door verstedelijking en intensivering en schaalvergroting in de landbouw verdwenen. Overheid en diverse partijen hebben hun handtekening gezet onder het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Herwaarden gaf ons een kijkje in de keuken over hoe het Deltaplan Biodiversiteitsherstel via dit Aanvalsplan zijn vertaling vindt in diverse plannen, maar ook hoe stroperig dat soms gaat.

Zwier van der Vegte vertelde over dertig jaar ervaringen met

kringlooplandbouw. Agro innovatiecentrum De Marke heeft over deze periode een rijke set aan data en ervaringen over alle facetten van kringlooplandbouw (technisch, economisch, milieukundig). Zijn verhaal ging niet alleen over idealen, maar vooral over de praktijk van mogelijkheden en belemmeringen om natuur en landbouw met elkaar te verbinden en over het realiseren van gezonde verdienmodellen voor kringloopboeren. Dit verhaal ging verder dan groene en blauwe dooradering, maar gaf een aardig inzicht in het transitieproces naar een duurzaam melkveebedrijf, dat als doel heeft de belasting van het milieu tot een minimum te beperken en te renderen. Hij gaf aan dat het nog niet eenvoudig is met de huidige marktprijzen om het renderend te krijgen.

Judith Snepvangers – directeur van stichting IJssellandschap

Judith Snepvangers lezing ging over renderend natuurrijk agrarisch cultuurlandschap en de unieke samenwerking met de Marke Gorsselse Heide. Zij verhaalde kort over de geschiedenis, visie en missie van IJssellandschap en over hoe deze particuliere landgoedstichting zich inzet voor een natuurrijk agrarisch cultuurlandschap rondom Deventer. IJssellandschap is eigenaar van iets meer dan 100 ha. van de Gorsselse heide; de Marke heeft deze in erfpacht. In 2009 was deze constructie uniek in Nederland. Ook voor IJssellandschap een avontuur om zoveel autonomie aan een groep inwoners te laten. Inmiddels zoeken veel natuurbeheerorganisaties naar manieren om inwoners meer te betrekken bij hun natuurbeheer.

Judith belichtte in haar lezing hoe IJssellandschap haar kernwaarde ‘innovatief’ in de praktijk brengt. Een van die innovaties is de samenwerking met het inwonersinitiatief van de Marke Gorsselse Heide. Andere voorbeelden zijn de Natuurboerderij in Olst en stadsboerderij Heerlijkheid Linde in Schalkhaar. Zij benadrukte het belang van inwonersbetrokkenheid voor draagvlak voor natuur & landbouw in de omgeving. Ook verhaalde zij over hoe IJssellandschap met haar pachters bezig is om ‘bodem & water-sturend’ als leidend principe te hanteren voor de verduurzaming van de landbouw. Zij bevestigde het verhaal van Zwier de Vegte dat het renderend maken van natuur-inclusieve, duurzame landbouw zeker nog een uitdaging is.

Matthijs Schouten – natuurfilosoof

De laatste lezing - de kers op de taart - was de lezing van Matthijs Schouten met de indringende vraag: *Van wie is de natuur nou eigenlijk?* Zijn wij eigenaar van de natuur, zijn wij rentmeester, zijn we partner of zijn we een van de schakels in de natuur? De zaal werd gevraagd: op welk van deze grondhoudingen resoneer jij? Voor het merendeel was dat: partner van de natuur. Met deze voor de toekomst van mens en natuur hoopvolle conclusie gingen we de pauze in, om na de pauze gespiegeld te worden met de vraag: hoe komt het dan dat als we ons partner beschouwen van de natuur, we er dan niet naar handelen? Schouten deed onderzoek naar de relatie mensen en natuur. Dat bracht hem tot het inzicht dat in we in ons Westerse denken al sinds de oudheid de natuur zien in termen van doelen, resultaten en van meten en regelen. Hij vergeleek het met denken in andere niet- Westerse landen. We zijn vergeten de natuur te zien in zijn geheel, in zijn volle schoonheid. De natuur ligt als basis aan ons welzijn en gezondheid. We zijn afhankelijk van het wel en wee van de natuur. Een duurzame toekomst voor de mens en voor wat er verder leeft op deze aarde vraagt enige nederigheid, aldus Schouten. Wie geïnteresseerd is in zijn verhaal:

<https://www.youtube.com/watch?v=rdfOmDAko8A>